

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Klara Brlan

Protestni potencial na slovenskem
(medgeneracijska primerjava)

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Klara Brlan

Mentor: izr. prof. dr. Vlado Miheljak

**Protestni potencial na slovenskem
(medgeneracijska primerjava)**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Protestni potencial na slovenskem (medgeneracijska primerjava)

Slovenci veljamo za miren in ubogljiv narod. Študentje in dijaki pa so na majskih demonstracijah postavili to trditev na laž. Na zelo agresiven tudi nezakonit način so pokazali, da se lahko tudi Slovenci zberejo na množičnih protestih. Postavi pa se vprašanje, ali se je protestni potencial v času samostojne Slovenije spremenil in kakšen vpliv imajo nanj generacije. V teoretičnem delu so na kratko predstavljene teorije vrednot, pravice državljanov, predvsem pa teorije množic. Teorije množic skušajo razložiti, zakaj posameznik znotraj množice prevzame skupinsko identiteto in izgubi svojo. Nekaj pa izvemo tudi o vodji in psihologiji vodenja množice. V empiričnem delu naloge sem skušala ugotoviti ali različne generacije vplivajo na protestni potencial Slovencev, in če smo leta 2010 res bolj pripravljeni protestirati, kot smo bili leta 2005 in 1992. Analizirala sem podatke iz raziskave Slovensko javno mnenje in spremljala sem poročanje množičnih medijev. Rezultati raziskave so potrdili vse tri hipoteze. H₁: Posamezniki se za proteste ponavadi odločajo v skupini. H₂: Starejša generacija kaže najmanjši protestni potencial. H₃: Slovenci so leta 2010 bolj pripravljeni protestirati kot leta 1992.

Ključne besede: vrednote, politična participacija, teorije množic, protestni potencial.

Protest potential in Slovenia (intergenerational comparison)

Slovenians are recognized as a calm and obedient nation. But students on demonstrations in May denied this statement. In a highly aggressive, even illegal way they showed that even Slovenians may gather on mass protests. The question is whether protest potential has changed during the period of Slovenia's independence and how do generations impact it. The theoretical part briefly presents the theory of values, the rights of citizens and especially the theories of masses. The theories of masses try to explain why an individual within a crowd takes over the group identity and loses his own. We also learn something about a leader and the psychology of masses management. In the empirical part I tried to determine whether different generations influenced protest potential of Slovenians and if there really was higher willingness to protest in 2010 than it had been in 2005 and in 1992. I analyzed data from the survey of Slovenian public opinion and monitored mass media reports. The survey results confirmed all three hypotheses: H₁: Individuals usually decide to protest in groups. H₂: Older generation shows the lowest protest potential. H₃: Slovenians are more willing to protest in 2010 than they were in 1992.

Key words: values, political participation, psychology of masses, protest potential.

KAZALO VSEBINE:

1 UVOD	6
2 METODOLOŠKI IN HIPOTETIČNI OKVIR	8
2.1 OPREDELITEV PREDMETA PREUČEVANJA	8
2.2 CILJ PREUČEVANJA	8
2.3 HIPOTEZE	8
3 VREDNOTE	10
3.1 TEORIJE VREDNOT	10
3.2 KLASIFIKACIJE VREDNOT	10
4 POLITIČNA PARTICIPACIJA IN CIVILNA NEPOSLUŠNOST	11
4.1 DRŽAVLJANSKE PRAVICE	12
4.2 OBLIKE POLITIČNE PARTICIPACIJE	12
5 TEORIJE MNOŽIC	13
5.1 DEJAVNIKI MNOŽICE	14
5.2 IZVOR TEORIJ MNOŽIC	15
5.3 LASTNOSTI MNOŽIC	18
5.4 VRSTE MNOŽIC	19
5.5 DEMONSTRACIJE IN MANIFESTACIJE	19
5.6 PSIHOLOGIJA VODENJA	20
6 EMPIRIČNI DEL	21
6.1 MEDGENERACIJSKA PRIMERJAVA PROTESTNEGA POTENCIALA	21
6.1.1 METODOLOGIJA	21
6.1.2 REZULTATI RAZISKAVE IN ANALIZA	23
6.1.3 ZANIMANJE SLOVENCEV ZA POLITIKO	23
6.1.4 POLITIČNA AKTIVNOST SLOVENCEV	26

6.2 ČASOVNA PRIMERJAVA PROTESTNEGA POTENCIALA	28
6.2.1 ZANIMANJE SLOVENCEV ZA POLITIKO	29
6.2.2 PROTESTNA AKTIVNOST SLOVENCEV	30
6.2.2.1 Primerjava med letoma 1992 in 2005	30
6.2.2.2 Leto 2010	33
7 UGOTOVITVE IN ZAKLJUČEK	39

8 LITERATURA

KAZALO TABEL:

<i>Tabela 6.1 : Število anketirancev po generacijskih skupinah.....</i>	<i>21</i>
---	-----------

KAZALO GRAFOV:

<i>Graf 6.1: Pomembnost politike (medgeneracijska primerjava).....</i>	<i>23</i>
<i>Graf 6.2: Ocena vrednot</i>	<i>24</i>
<i>Graf 6.3: Zanimanje za politiko (medgeneracijska primerjava)</i>	<i>25</i>
<i>Graf 6.4: Pripravljenost podpisati peticijo (medgeneracijska primerjava)</i>	<i>26</i>
<i>Graf 6.5: Pripravljenost pridružiti se bojkotu (medgeneracijska primerjava).....</i>	<i>27</i>
<i>Graf 6.6: Pripravljenost udeležiti se mirnih, zakonitih demonstracij (medgeneracijska primerjava).....</i>	<i>28</i>
<i>Graf 6.7: Zanimanje za politiko (1992/2005).....</i>	<i>29</i>
<i>Graf 6.8: Pripravljenost podpisati peticijo (1992/2005).....</i>	<i>30</i>
<i>Graf 6.9: Pripravljenost pridružiti se bojkotu (1992/2005).....</i>	<i>31</i>
<i>Graf 6.10: Pripravljenost udeležiti se mirnih, zakonitih demonstracij (1992/2005).....</i>	<i>32</i>
<i>Graf 6.11: Pripravljenost sodelovati pri "divjih" stavkah, zasedbi poslopij ali tovarn... (1992/2005).....</i>	<i>33</i>
<i>Graf 6.12: Stopnje registrirane brezposelnosti po spolu, Slovenija, januar 2007 - februar 2010.....</i>	<i>35</i>

1 UVOD

"Alerta roja ali "najvišja stopnja pripravljenosti" je neke vrste alarm, vesplošen urgenten znak ali poziv, ki ga razširijo staroselci v Chiapasu, kadar želijo svoje skupnosti, mehiško družbo in svet obvestiti, da morajo premisliti pot, po kateri hodijo, ali pa da je njihovo pot zasul plaz represije ali genocidov. Alerta roja je krik upornikov proti neoliberalizmu in onkraj njega." (Gregorčič 2005, 4)

Kako blizu ali daleč je alerta roja Slovencem? Osrednja nit diplomske naloge bo protestni potencial. Predvsem protestni potencial med Slovenci.

Vrednote dajejo človekovemu delovanju smisel. Vrednote so gonilo, ki vpliva na naše delovanje, postavlja temelj za osebne standarde in načela. Tako posameznikove vrednote določajo njegove prioritete in s tem definirajo vrednost njegovega življenja. Postavljajo merilo, kaj posameznika privlači, kaj je zanj res pomembno in kaj ga izpopolnjuje.

Tri vrednote, ki jim lahko rečemo tudi krščanske, vera, upanje in ljubezen, verjetno zajemajo vse tiste vrednote, ki so jih ljudje vedno imeli in jih imajo še danes, za temeljne. Nekatere med njimi bom opredelila v nalogi in skušala bom ugotoviti, katere so tako pomembne, da smo se zanje pripravljene boriti.

Del državljanskih pravic so tudi politične pravice, ki državljanom omogočajo različne oblike politične participacije. Konvencionalna politična participacija zajema institucionalizirane oblike političnega delovanja. Mene pa zanimajo predvsem nekonvencionalne oblike, med katere uvrščamo cestne zapore, sodelovanje v bojkotu, udeležbo na miroljubnih in nasilnih stavkah... Sodelovanje državljanov pri političnem odločanju, z drugimi besedami politična participacija, pa je nujen faktor v demokratični državi.

Freud je začel teorijo o psihologiji množic razvijati leta 1919, leta 1921 pa je "Množična psihologija in analiza jaza" izšla tudi v knjižni obliki. Freud je v teorijo množic uvedel pojem libidinalne povezave množice z vodjem. Skušal je utemeljiti fenomen množice – dejanj ljudi v množici pod vplivom vodje ter fanatičnost vodje in množice. Njegova teorija temelji na narcizmu in ljubezni. Utemeljuje izgubo jaza posameznika, ki prevzame identiteto množice.

Svetovno raziskavo vrednot (World Values Survey) sestavljajo družboslovne in politične raziskave, ki se izvajajo skoraj v šestdesetih državah. Za potrebe diplomske naloge se bom osredotočila na podatke o Sloveniji. Zanimal me bo odnos Slovencev do politike, nekaterih drugih vrednot in do oblik političnega udejstvovanja. Natančneje – ali so Slovenci pripravljene podpisati peticijo, bi se pridružili bojkotu, bi se udeležili miroljubnih, zakonitih demonstracij.

Primerjala bom tudi protestno aktivnost Slovencev med letoma 1992 in 2005. Za primerjavo bom uporabila rezultate raziskav Slovensko javno mnenje (Mednarodna raziskava vrednot 1992 in Svetovna raziskava vrednot 2005). Primerjavo za leto 2010 pa bom opravila z opazovanjem trenutnega dogajanja v Sloveniji s pomočjo spremljanja množičnih medijev.

2 METODOLOŠKI IN HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 OPREDELITEV PREDMETA PREUČEVANJA

Predmet preučevanja v moji diplomski nalogi je protestni potencial v Sloveniji. Zanimale me bodo predvsem razlike med generacijami. Prav tako pa me bo zanimalo, katere so tiste vrednote, ki se zdijo Slovencem dovolj pomembne, da bi se zaradi njihovega kršenja ali neupoštevanja, odpravili na proteste, demonstracije... Ali so časi protestov minili in se ljudje "na cesto" odpravijo le zaradi prenizkih dohodkov? Trenutno dogajanje na tem področju je v Sloveniji zelo pestro, veliko težav je namreč povzročila svetovna finančna kriza. Vse skupaj pa bom opazovala skozi tri generacije – mlado, srednjo in starejšo generacijo.

2.2 CILJ PREUČEVANJA

Cilj preučevanja je ugotoviti, ali so Slovenci pripravljeni protestirati in kaj vrednotijo za dovolj pomembno, da se udeležijo protesta. Prav tako bom skušala ugotoviti, kakšne so razlike med generacijami, če te razlike sploh obstajajo. Cilj pa je tudi ugotoviti, ali se je protestni potencial od leta 1992 do leta 2010 kaj spremenil, ali so se razlike med generacijami povečale ali zbrisale. Skušala bom najti odgovor na vprašanje, zakaj se (ne) pojavljajo določene razlike.

2.3 HIPOTEZE

Namen hipotez je določitev smeri diplomskega dela. Diplomaska naloga bo sestavljena iz dveh delov – teoretičnega in empiričnega. V prvem bom postavila teoretični okvir za hipoteze. V drugem delu pa bom skušala hipoteze preveriti na podlagi rezultatov empirične raziskave.

H₁: Posamezniki se za proteste ponavadi odločajo v skupini.

Cilj je veliko lažje doseči, če se predstavijo kot organizirana skupina. Do uporov in nasilja pride, ker so člani množice anonimni in s tem neodgovorni za svoja dejanja.

H₂: Starejša generacija kaže najmanjši protestni potencial.

Starejša generacija je po večini že izkusila večji del življenja. Ustvarili so si že družino, v službi ne stremijo več k napredovanjem. Želijo si predvsem miru. Zato menim, da se ne želijo več ukvarjati s protesti, to raje prepuščajo mlajšim.

H₃: Slovenci so leta 2010 bolj pripravljeni protestirati kot leta 1992.

V Sloveniji se je od leta 1991 zgodilo veliko sprememb. Slovenija se je učila delovati kot mlada demokracija, leta 2004 je postala polnopravna članica Evropske unije, zamenjali smo denarno valuto. Spremembe pa niso bile le pozitivne. Predvsem gospodarska kriza je marsikoga zelo prizadela. Zato menim, da je leta 1992 v Sloveniji vladala večja stopnja zadovoljstva in se ljudje niso tako hitro odločali za proteste kot se danes.

3 VREDNOTE

3.1 TEORIJE VREDNOT

Veliko avtorjev je pisalo o vrednotah in njihove teorije so si med seboj različne, vendar prevladuje ideja, da vrednote usmerjajo posameznikovo življenje. Na podlagi vrednot oblikujemo svoje prioritete in svoje cilje. Zanje je značilna vrednostna komponenta, nanašajo se namreč na stvari, ki so pozitivno ali pa negativno cenjene. Posameznik pa vrednoti stvari na podlagi družbenih in kulturnih norm. (Musek 1993, 75–78)

Ljudje različno vrednotimo in cenimo veliko stvari. Pri tem lahko govorimo o konkretnih stvareh (predmetih, osebah...) ali o povsem abstraktnih pojmi (svoboda, enakost, dobrot, zdravje...). Stvarem in pojmom, ki jih visoko vrednotimo pravimo vrednote. "C. Kluckhohn (1951) označuje vrednote kot pojmovanje zaželenega, ki vplivajo na to, kako se ljudje odločajo za akcije in kako ocenjujejo pojave." (Musek 1993, 72)

3.2 KLASIFIKACIJE VREDNOT

Različni teoretiki so vrednote postavili v različne kategorije. V tabeli Klasifikacije vrednot: od antičnih časov do danes sem izbrala nekaj tistih, ki so po mojem mnenju najzanimivejše. (Musek 1993, 79–93)

- Aristotel jih je razdelil na dianoetične oz. razumske vrline, ki so um, modrost, pamet... in na etične vrline, ki so pogum, obvladanost, samospoštovanje, prijateljstvo...
- Krščanske vrednote so vera, upanje in ljubezen.
- Nietzsche je ločil apolonske, ki so harmonija, red, samodisciplina, morala,... in dionizične vrednote, ki so moč, svoboda, uživanje, nagonkost, strast...
- Schwartz je pisal o individualnih vrednotah, to so varnost, konformnost, tradicija, dobrohotnost, samousmerjanje, hedonizem, dosežki, moč... in o kulturnih vrednotah, ki so kolektivizem, hierarhija, mojstrstvo, afektivni in intelektualni individualizem, socialni interes, harmonija...
- Musek pa je vrednote razdelil na osebne, medosebne in nadosebne. V prvo skupino uvršča osebno harmonijo, hedonske, duhovne, prosocialne in samoaktualizacijske vrednote. Medosebne so mir, blagostanje, družinske vrednote in vrednote avtoritete ter

socialnega reda, nacionalne vrednote. Nadosebne pa so religiozne vrednote in vrednote transcendence.

Musek piše, da so vrednote zato, da nam kažejo pot, ki nas vodi od strahu k upanju, od neznanja k spoznanju in od sovraštva k ljubezni. Krščanske vrednote vera, upanje in ljubezen pa zajemajo vse ostale vrednote, tudi v današnjem času, v času nasilja in ekološke ogroženosti. (Musek 1993, 266)

4 POLITIČNA PARTICIPACIJA IN CIVILNA NEPOSLUŠNOST

Politično participacijo predstavljajo dejanja državljanov, ki imajo za cilj vplivanje na izbor oblasti in/ali vpliv na odločitve, ki jih sprejema ter izvaja oblast.

Milbrath je politično participacijo razdelil v pet stopenj aktivnosti. (Milbrath 1965, 89)

- Stopnja apatičnosti. To so posamezniki, ki se za politiko sploh ne zmenijo.
- Opazovalne aktivnosti. To so posamezniki, ki so sicer dovzetni za politično dogajanje, vendar so v večji meri še vedno neaktivni. Udeležujejo pa se volitev.
- Prehodne aktivnosti. Posamezniki se udeležujejo posvetov politične stranke. Ohranjajo stike z osebami iz naslednjih dveh skupin.
- Gladiatorji. V to skupino Milbrath uvršča tiste državljane, ki opravljajo ali kandidirajo za mesto javne funkcije in tiste, ki so aktivni člani ali simpatizerji politične stranke.
- Politika kot poklic. Državljeni, ki predstavljajo najvišjo aktivnost v politični participaciji.

Državlanske pravice so predpogoj za zakonito politično participacijo.

Civilno neposlušnost lahko opredelimo tudi kot zavestno, nenasilno, ponavadi politično dejanje. Civilna neposlušnost je politična oblika protesta, ker se s svojimi željami in cilji obračamo na državno oblast. Ideje in cilji imajo politično noto. Vsaka nasilna akcija mora biti spontana. Kljub temu, da gre pri civilni neposlušnosti za kršenje zakonodaje, je miroljubna, nenasilna akcija še vedno znotraj okvirov ustavne ureditve demokratične države. Državljeni skušajo s svojim protestom opozoriti na krivice, ki nasprotujejo načelom svobode, pravičnosti in družbene enakosti. (Sruk 1995, 45)

4.1 DRŽAVLJANSKE PRAVICE

Civilne, socialne in politične pravice v sodobnem pojmovanju demokracije skupaj tvorijo državljanske pravice. O nastanku državljskih pravic v Zahodni Evropi začnemo lahko govoriti v 18. stoletju, ko so se množice organizirale v gibanja za osvojitve pravic enakovrednih državljanov. Želeli so pravico do enakopravnega sodelovanja v politični skupnosti. (Della Porta 2003, 41, 42)

Marshall je državljanske pravice razdelil na tri sklope pravic. (Marshall v Della Porta 2003, 42)

- Civilne pravice, ki so individualne in posamezniku zagotavljajo osebno svobodo, svobodo govora, misli vere... Za zagotavljanje civilnih pravic skrbijo sodišča.
- Socialne pravice, ki zajemajo vse od deleža pri gospodarskem blagostanju, varnosti, družbeni dediščini ter do pravice, da živi človek v skladu s pravili, ki prevladujejo v civilizirani družbi. Socialne pravice so povezane z institucijami izobraževalnih sistemov in socialnih služb.
- Politične pravice, ki zajemajo predvsem pravico do političnega soodločanja, do sodelovanja pri sprejemanju in/ali izvajanju političnih odločitev, so najtesneje povezane z vsedržavnimi in lokalnimi parlamenti.

Potrebno je poudariti, da legitimnosti demokracije v današnjem času ne moremo graditi zgolj na spoštovanju zgoraj opisanih pravic. Fritz Scharpf je opozoril, da je državljanom potrebno zagotavljati tudi pravice, ki niso le formalne, prav tako pa mora sodobna demokracija znati tudi integrirati državljsane. Potrebno je poiskati pot, ki bo zgladila napetost med načeli, ki predstavljajo temelje demokracije. Mednje vsekakor sodijo svoboda, pravice državljanov, participacija, učinkovitost oblasti, večinsko načelo in načelo konsenza. (Della Porta 2003, 60, 61)

4.2 OBLIKE POLITIČNE PARTICIPACIJE

Poznamo več oblik politične participacije, vendar se bom osredotočila na klasično delitev na konvencionalno in nekonvencionalno politično delovanje. Slednjemu je namenjen tudi večji del analitičnega dela te diplomske naloge.

Konvencionalna politična participacija zajema institucionalizirane oblike političnega delovanja. Mednje uvrščamo sodelovanje v politični razpravi, sodelovanje v volilni kampanji ter udeležbo pri volitvah, referendumih... (Della Porta 2003, 65)

Med nekonvencionalne oblike politične participacije pa je Dalton uvrstil: pisma bralcev, sodelovanje v bojkotu, zasedba poslopij, cestne zapore, samozmanjševanje davkov ali najemnin, podpisovanje peticij, sedeči protesti, udeležba v divjih stavkah, udeležba v mirnih sprevodih, povzročanje škode na gmotnih dobrinah in nasilje zoper ljudi. (Dalton v Della Porta 2003, 69)

Raziskave so pokazale na visok porast nekonvencionalnih oziroma neposrednih oblik politične participacije. Proti pričakovanjem pa tega delovanja niso označili za protisistemsko. Izkazalo se je, da se oba načina participiranja dopolnjujeta v izvajanju pritiska na oblast. Z združitvijo konvencionalnega in nekonvencionalnega delovanja pa se pojavi nova razdelitev stopenj politične participacije. (Della Porta 2003, 70)

Ločimo lahko:

- nedejavne, katerih aktivnost je omejena na prejemanje političnih informacij iz množičnih medijev in mogoče še na podpis peticije,
- konformiste, ki občasno sodelujejo v konvencionalnih oblikah delovanja,
- reformiste, ki delujejo na konvencionalen način, vendar pa se udeležijo tudi zakonitih protestov, demonstracij ali celo bojkota,
- aktiviste, ki zakonitim oblikam participacije včasih dodajo tudi nezakonito delovanje,
- protestniki, ki zavračajo konvencionalno participacijo in delujejo le na nekonvencionalne načine.

5 TEORIJE MNOŽIC

Ljudje potrebujemo svoj prostor. Canetti piše, da se ljudje bojimo dotika drugega, neznanega. V množici pa se "strah sprevrže v svoje nasprotje". Za nastanek in obstoj množice je namreč najpomembnejši pojav razbremenitve. Z razbremenitvijo odpravimo tisto kar nas ločuje in zato postanemo enaki. V trenutku razbremenitve čutimo neznansko olajšanje. Zaradi tega srečnega trenutka, ko ni nihče nekaj več in nihče ni boljši od drugega, posamezniki postanejo množica. (Canetti 2004, 11–14)

Za začetek naj napišem nekaj definicij množice, ki jih je v svojem delu Psihologija množice izpostavil Pečjak. Množica je "skupina zbranih posameznikov, ki se začasno identificira z nekaterimi skupnimi vrednotami in doživlja podobna čustva." (Canril v Pečjak 1994, 12) Peter Hofstaetter je zapisal, da je množica "stanje množstva, ki ne mora razviti nobene organizacije ali strukture in ki jo oblikujejo zunanji pritiski." Pečjak pa zaključuje z besedami, "da je množica velika skupina ljudi, ki jo označujejo nizka organizacija, močna čustva, velika aktivnost in velika spontanost." (Pečjak 1994, 12)

5.1 DEJAVNIKI MNOŽICE

Med dejavnike Pečjak uvršča vse tiste pojave, ki delujejo na množico. Tisto kar se je zgodilo pred nastankom množice in tisto kar vpliva nanjo med obstojem, zborovanjem. (Pečjak 1994, 59–77)

1. Fizični dejavniki, ki so: število udeležencev srečanja, gostota udeležencev, anonimnost (enotna oblačila, ki zakrijejo posameznikovo identiteto), temperatura okolja (v vročem vremenu se ljudje več družijo, pogovarjajo in zato pride pogosteje do nemirov kot v hladnem vremenu), sončne pege (psiholog Ertel je domneval, da sončne pege vplivajo na človekove spoznavne procese, na nastanek novih idej), gibanje množice, socialni dražljaji (posameznik sprejema samo dražljaje, ki se ujemajo z njegovimi pričakovanji), alkohol in druga mamila.
2. Najpomembnejši socialni dejavniki so: organizatorji, organizacija zborovanja, velikost in število jedrnih skupin (večja je jedrna skupina, večji vpliv na množico ima; jedrne skupine pa sestavljajo posamezniki, ki imajo pobudo in začenejajo vsako akcijo množice) in govori (besede v govoru imajo večjo moč, če so bolj nasičene s čustvi kot z razumom; glede vsebine govora pa se stroka ne strinja, saj ni jasno ali ima večji vpliv tisto kar ljudje želijo slišati ali se da postopoma tudi spremeniti stališča množice).
3. Vpliv osebnosti. Na tem področju je opravljenih zelo malo empiričnih študij. Vendar naj bi kljub temu veljalo, da se množičnih zborovanj pogosteje udeležujejo: moški, mladi, ekstravertirani, povprečno ali podpovprečno inteligentni, podvrženi avtoritetam in konformizmu, agresivni, sugestibilni, tisti, ki se bolj identificirajo s političnimi

voditelji, drugimi dominantnimi osebami in z institucijami ter gibanji, tisti, ki so močno indoktrinirani z idejami, imajo trdna prepričanja in vrednote, so prizadeti ali v socialni stiski, imajo šibko samokontrolo in so radovedni.

4. Kultura in nacionalni značaj. Množice v Sloveniji se redko zbirajo in so ponavadi miroljubne. Zborovanja se ne končajo s smrtnimi žrtvami, kar je pogosta posledica protestov drugje po svetu. Mogoče je razlog za ta pojav iskati v tem, da naj bi bili Slovenci precej zaprti sami vase in samoagresivni, množice pa tvorijo predvsem ekstravertirani ljudje, katerih agresivnost je usmerjena navzven.

5.2 IZVOR TEORIJ MNOŽIC

Pečjak je različne teorije množic razdelil v štiri skupine, glede na vidik iz katerega vsaka teorija izhaja. (Pečjak 1994, 159– 60)

1. Teorije, ki temeljijo na podedovanem črednem in agresivnem nagonu. Avtorji teh teorij so Sighele, Le Bon, Tarde.
2. Teorije katerih osnova sta človekova čustvena povezanost in libido. Najznamenitejši avtor je Freud s psihoanalizo.
3. Teorije katerih izvor je komunikacija. Avtorja te teorije sta Blumer in Smelser.
4. Človekova frustracija je vir mnogih teorij množic. Gre za stisko in pomanjkanje, ki ju čutijo posamezniki. Avtorji teh teorij prihajajo večinoma iz frankfurtske šole, mednje pa uvrščamo tudi Gurra, Gupte in Pečjaka.

V nadaljevanju bom podrobneje opisala nekatere teorije, ki sem jih omenila zgoraj.

Le Bon je leta 1895 zapisal, da množice ustvarjajo le kaos in njihov zagon se zelo hitro konča, če jih ne organizira vodja. Ljudje v množici se oprimejo vsake ideje, ker so brez lastnih mnenj in nazorov. Ljudje so podvrženi ideji oziroma vodji in so v stanju nekakšne hipnotiziranosti. Vendar Le Bon trdi, da je bil vodja prvi, ki je bil hipnotiziran, kajti zanj ostane le še ta ideja, vse ostalo v njegovem življenju izgubi svoj pomen in izgine. (v Ule 1992, 332–334)

Vsi veliki vodje so bili, po Le Bonu, fanatiki na robu norosti, ki so prav zaradi tega in zaradi svoje vere v idejo z lahkoto obvladovali množice. Le Bon je prav tako zapisal, da velika

inteligenca vodje zavira. Inteligentni morajo biti njihovi svetovalci, vendar inteligentne ljudi v odločilnih trenutkih izda pogum. Zato je bolj pomembno, da je vodja odločen in pogumen. Tretja značilnost velikih vodij pa je prestiž, ki ga Le Bon enači s čarom ali hipnotično močjo. "Človek, ki ima to moč, lahko z eno samo kretnjo doseže več kot drugi s svojimi vojskami ali birokracijo." Vendar Le Bon ni nikoli ugotovil, kaj je predpogoj za ta hipnotični vpliv.

Če bi psihologija, ki se ukvarja z zasnovami, gonskimi vzgibi, motivi, nameni posameznika vse do njegovih dejanj in z njegovimi odnosi s tistimi, ki so mu najbližji, do kraja rešila svojo nalogo in razjasnila vse te medsebojne povezave, bi nenadoma stala pred novo, še nerazrešeno nalogo. Razložiti bi morala presenetljivo dejstvo, da posameznik, ki je postal tako razumljiv, ob nekem določenem pogoju čuti, misli in ravna povsem drugače, kot bi od njega pričakovali. (Freud 2007, 255)

Tarde, nasprotno od Le Bona, verjame, da množice niso nujno regresivne. Ne verjame niti, da je hipnotična moč tista, ki omogoča velikim vodjem, da vladajo. Pravi, da so vodje lahko tudi zaradi svoje inteligentnosti in drugih znanj. (v Ule 1992, 334–338)

Tarde loči naravne množice, ki so nastale spontano, so neorganizirane in v njih se individualne sposobnosti posameznikov izgubijo oziroma zelo znižajo. Druge pa so umetne množice, ki so disciplinirane, urejene, vodje pa lahko sposobnosti in znanje posameznikov v takih množicah dvignejo nad povprečno raven.

Moč vodij po Tardeju temelji na sugestiji, kar pomeni, da so si sposobni podrediti množico. Vodja je tudi tisti, ki določi smer gibanja množice – v regresijo ali napredek. Vodjo določa in usmerja ideja, kateri je bil podvržen, kajti "tudi vodje morajo biti vodeni", in sicer od ideje, vere, idealov... Šele potem lahko vodijo tudi druge. In če je bila ideja, ki je "obsedla" vodjo tiranska, bo tak tudi vodja. Zelo pomembno pa je tudi to, da vodja množici omogoča identifikacijo z njim. To pomeni, da mora vodja dajati vtis, da je enak množici, da lahko potem množica prevzema nase njegove poteze.

Freud (v Ule 1992, 338–342) v teorijo množic uvede pojem libidinalne povezave množice z vodjem. Libido Freudu predstavlja razlog, ki združuje in ohranja povezanost množice ter omogoča sugestijo in hipnotično moč vodje nad množico. "Množica je impulzivna, spremenljiva in razdražljiva. Vodi jo skoraj izključno nezavedno." (Freud 2007, 259)

Za množico sta značilna narcizem in ljubezen. Narcizem oziroma ljubezen do samega sebe omogoča posamezniku, da sprejme množico za svojo, kajti narcizem se razširi tudi na vse, kar se nam zdi naše in sprejmemo za svoje. Torej tudi na druge ljudi v množici. Posamezniki v množici pa se morajo čutiti ljubljene, saj ljubijo tudi sami. Ljubezen namreč zahteva projiciranje naše notranjosti z osebo, ki jo ljubimo. Ljubljena oseba nam predstavlja vse najboljše. Tako se množica identificira z vodjo, saj lasten jaz projicira v ljubljene subjekt. Po tej teoriji so vodje množice osebe, ki lahko ljubijo le same sebe. To je morda razlog njihovega občutka nad moči in tega, da verjamejo izključno v svoje lastne sposobnosti in ideje. "Poskusili bomo torej z domnevo, da so ljubezenski odnosi (z indiferentnim izrazom: čustvene vezi) bistveni tudi za množično dušo." (Freud 2007, 272)

Freud je skušal svojo trditev utemeljiti tudi s tem, da je zapisal: " vtis imamo, da posameznik, ko v množici opusti svojo svojskost in si da sugerirati od drugih, to stori zaradi svoje potrebe, biti z njimi rajši v soglasju kot v nasprotju, torej nemara vendarle njim na ljubo."(Freud 2007, 273)

Moscovici se zaveda, da so hipoteze tradicionalne psihologije množic v svoji osnovi nerealne in mitološke, vendar so prav miti začetek vsake znanosti. Moscovici opozarja, da moramo upoštevati tudi te teorije, ker se v današnjem času povečuje koncentracija ljudi, ki živijo v bedi in le vprašanje časa je, kdaj se bodo združili in se organizirali v agresivno množico. (v Ule 1992, 341–344)

Teorije katerih izvor je komunikacija. Avtorja te teorije sta Blumer in Smelser. Te teorije množice izhajajo iz Amerike, kjer so prevladovali pragmatizem (koristi), pozitivizem (neposredne izkušnje) in behaviorizem (vedenje in opazovanje reakcij na dražljaje).

Blumer (1939) je opisal pojav, imenovan krožna reakcija. Gre za to, da se posamezniki v množici stimulirajo tako, da ponavljajo dejanja drug za drugim. Reakcije se povečujejo, kar vsak v množici vpliva na vsakega. Avtor trdi, da se pojavi v množici širijo kot epidemija – protesti majhne skupine vplivajo na številnejšo množico, rezultat pa so družbena gibanja in revolucije. (Pečjak 1994, 184, 185)

Smelserjeva (1963) teorija temelji na modelu ekonomskega dodajanja vrednosti. Postavil je šest zaporednih stopenj. (glej v Pečjak 1994, 185, 186)

1. Strukturna prevodnost. Potrebni so strukturni pogoji, da množica sploh lahko nastane (npr. za rasne nemire je potrebnih več ras).
2. Strukturna napetost (nesoglasje, konflikt).
3. Naraščanje in širitev verovanja (podobna stališča udeležencev).
4. Pospeševalni dejavniki (dogodek, ki sproži dogajanje).
5. Mobilizacija za akcijo (neposreden povod).
6. Socialni nadzor. Oblast lahko pomiri nemire in nadaljuje svoje delo, če pa zmagajo protestniki, se lahko vzpostavi tudi nova oblast.

Človekova frustracija je vir mnogih teorij množic. Gre za stisko in pomanjkanje, ki ju čutijo posamezniki. Sem uvrščamo model relativne deprivacije, teorijo katastrofe, modele koristi, med slovenskimi psihologi pa model psihološke razdalje ter model amplifikatorjev in reduktorjev. V Sloveniji so teorije psihologije množice začele nastajati leta 1991, začetniki pa so bili Vid Pečjak, Janez Musek, Marko Polič in Mirjana Ule. (Pečjak 1994, 187–210)

Musek (1992) je razvil model psihološke razdalje. Ta model je le posredno povezan z množicami, govori pa o tem, da je socialna sprememba posledica vedenja, ki ima za svoj cilj vplivanje na delovanje družbenega sistema. Avtor modela amplifikatorjev in reduktorjev pa je Pečjak (1990, 1993). Model vključuje različne teorije (Musek, Blumer, Gurr...). Ta teorija ima za cilj razložiti upore v totalitarnih družbah. (Pečjak 1994, 200–210)

5.3 LASTNOSTI MNOŽIC

Canetti je v delu *Množica in moč* izpostavil štiri lastnosti, ki so značilne za vsako množico. Brez teh lastnosti množica ne more obstajati. (Canetti 2004, 23–25)

1. "Množica hoče zmeraj rasti." Kljub temu, da obstajajo institucije, ki želijo ohranjati množice zaprte, so množice odprte za vse. Nemogoče je namreč ohranjati članstvo v množici zaprto, sploh če pride do izbruha množice.
2. "Znotraj množice vlada enakost." V množici vlada stanje absolutne enakosti. V to enakost ne sme podvomiti noben njen člen, kajti s pojavom neenakosti začne množica razpadati.
3. "Množica ima rada gostoto." To pomeni, da je vse samo množica, vanjo se ne sme vriniti nič kar ni povezano z dosego cilja, ki si ga je zadala množica.

4. "Množica potrebuje smer." Vsaka množica se giblje proti nekemu cilju, ki je vsem posameznikom v množici skupen. Ostali posameznikovi cilji bi pomenili "smrt" množice. Ko je skupni cilj dosežen množica razpade.

5.4 VRSTE MNOŽIC

Po Canettiju obstaja pet vrst množic, ki se razlikujejo po vsebini svojega afekta. (Canetti 2004, 40–53)

1. "Nahujskane množice": značilen za to množico je njen cilj, ki je vedno isti in je smrt nasprotnika. Cilj mora biti bližin in hitro dosežen.
2. "Bežeče množice": bežeči množici nekaj grozi (lahko zaradi iste vere, jezika...), nevarnost je porazdeljena po celotni množici. Cilj je najti prostor, kjer bo množica rešena pred grožnjo.
3. "Množice prepovedi": prepoved izreče človek sam sebi, ko noče več delati tistega, kar se od njega pričakuje (npr. delavski protesti). V tem trenutku se začne oblikovati množica. To množico ustvari odpor in je izrazito negativno naravnana.
4. "Množice obrata": obrati se dogajajo v revolucijah, saj napadajo tisti, ki so bili dolgo zatirani, nemočni. Te množice so mogoče le v razredni družbi.
5. "Praznovalne množice": na omejenem prostoru je vsega v izobilju in tega so vsi prisotni deležni. Cilj te množice je slavlje in to je bilo doseženo.

5.5 DEMONSTRACIJE IN MANIFESTACIJE

V učbenikih socialne psihologije najdemo veliko teorij o destruktivnem obnašanju množic, zelo malo pa o konstruktivnem delovanju. Demonstracije so v prvi vrsti povezane s političnim življenjem in predstavljajo oblike "izven parlamentarnega boja množic". Te množice presegajo običajno stopnjo politične participacije, angažirajo široke ljudske množice, da postanejo politično aktivne. (Zvonarević 1978, 524)

Pod pojmom "demonstracije" si predstavljamo neredne, razne izgrede, vendar so le-te praviloma organizirane in racionalne. Večinoma so institucionalizirane in prijavljene na policiji. Vladajoče elite pa so zaskrbljene zaradi spontanih, nenapovedanih demonstracij, ki

resnično ogrožajo status quo saj so nepredvidljive in jih je težko pravočasno omejiti. (Zvonarević 1978, 524–525)

Vzrok, ki pripelje množico tako daleč, da uničuje vse pred sabo, ni bil nikoli zares pojasnjen. Verjetno hoče množica z uničevanjem podreti pregrade pred drugimi. Kajti hiša, ki ima razbita vrata in okna, ne nudi več zasebnosti, postane javna. Drugi razlog pa je verjetno ta, da član množice ni več svoja oseba, s prevzemom identitete skupine, se ne čuti več oviran in omejen, nove svobode pa ne sme omejevati nič, ne steklena izložba, ne zaprta vrata... (Canetti 2004, 14–16)

Za analiziranje demonstracij in manifestacij je potrebno najprej analizirati razlike med pojmom. Demonstracije so vedno protesti proti nečemu ali nekemu, manifestacije pa so boj za nekaj. Logično je sicer, da če se boriš za nekaj, hkrati tudi protestiraš proti nečemu. Velika razlika pa je, če gledamo s psihološkega stališča. Demonstranti se namreč borijo proti obstoječi oblasti, predpisom, skratka nasprotujejo vladajočim elitam, manifestanti pa so na strani oblasti in želijo nekaj doseči znotraj obstoječih pravil in predpisov. (Zvonarević 1978, 525)

5.6 PSIHOLOGIJA VODENJA

V vsaki socialni situaciji se pojavljajo posamezniki, ki vplivajo na celotno skupino ali vodijo množico proti zastavljenemu cilju.

Vodenje in vodje so začeli raziskovati okrog leta 1940 zaradi širjenja nacizma in fašizma. Raziskovalci so skušali ugotoviti, katere so tiste osebnostne lastnosti, ki jih posameznik potrebuje, da postane uspešen vodja. Vendar so ugotovili, da so si vodilne osebe iz zgodovine karakterno zelo različne (npr. De Gaull, Hitler, Gandhi, Tito, M. Luther). Na značajске lastnosti vodje ima velik vpliv tudi skupina in naloge, ki jih v skupini opravlja. (Ule 1992, 325–327)

"Lastnosti vodje se nanašajo na posamezne ali na vse osebnostne lastnosti, ki omogočajo v določenih okoliščinah določeni osebi, da prispeva k uresničevanju ciljev skupine, h kohezivnosti skupine ali da to osebo drugi člani skupine vidijo na tak način." (Secord, Backman v Ule 1992, 327)

Vodja ni nujno potreben za vsako skupino. S situacijskim raziskovalnim pristopom so ugotovili, da potreba po vodji raste skupaj z velikostjo skupine. To pomeni, da večja kot je skupina, večja je potreba po vodji, ki določi pravila, in skrbi za to, da se skupina drži določenih norm ter skupnih ciljev. V manjših skupinah ni potrebe po vodji, če pa se vodja kljub temu pojavi, je njegov način bolj neformalen. (Ule 1992, 328)

6 EMPIRIČNI DEL

6.1 MEDGENERACIJSKA PRIMERJAVA PROTESTNEGA POTENCIALA

6.1.1 Metodologija

Podatke za analizo protestnega potenciala glede na generacije, sem dobila v raziskavi World Values Survey. Del te raziskave je Raziskava Slovensko javno mnenje 2005/3+4: Svetovna raziskava vrednot; stališča o reformah. Analizirala sem izključno podatke, ki veljajo za Slovenijo. Analizo pa sem opravila s prirejenim SPSS programom, ki je dostopen na strani World Values Survey.

Iz osnovne baze podatkov Svetovne raziskave vrednot bom izbrala vprašanja, ki merijo odnos Slovencev do politike in protestov. Anketiranci bodo razdeljeni v tri generacijske skupine (tabela 6.1).

Tabela 6.1 : Število anketirancev po generacijskih skupinah

	15 – 29 let Mlada generacija	30-49 let Srednja generacija	50 in več let Starejša generacija	Skupaj
Število anketirancev	225	372	440	1037

- **MLADA GENERACIJA.** Predstavljajo jo anketiranci, ki so bili v času anketiranja stari od 15 do 29 let. To starostno mejo določata tako Evropska komisija kot Urad RS za mladino.

Obstaja več različnih teorij mladine. V tem obdobju mladi najpogosteje zaključijo šolanje, začnejo oblikovati lastno gospodinjstvo, se zaposlijo. Tradicionalni vzorci prehoda iz adolescence v starševstvo so precej zabrisani. Težko določimo pri katerih letih se mladina odloča za osnovanje svoje družine. Lahko pa trdimo, da se je ta meja zelo zvišala. Razlog za to je predvsem finančna negotovost. (Čepek 2008, 29)

Potrebno pa je povedati, da v mlado generacijo ne spada samo šolajoča se mladina, temveč tudi mladi zaposleni, mlade brezposelne osebe...

- **SREDNJA GENERACIJA.** Predstavljajo jo anketiranci, ki so bili v času anketiranja stari od 30 do 49 let.

To je generacija, ki je ujeta med mlado in starejšo generacijo. Odgovorni so tako za vzgojo in razvoj mlade generacije, kot tudi za nego in dobro počutje starejše generacije. Hkrati pa je zanje značilna visoka stopnja izkustva, vitalnosti in so v polni fazi ustvarjalnosti. (Čepek 2008, 29)

Pričakujem, da bodo rezultati analize pokazali, da je tudi na področju protestnega potenciala ta generacija nekako med ostalima generacijama.

- **STAREJŠA GENERACIJA.** To generacijo predstavljajo anketiranci, ki so bili v času anketiranja stari 50 let ali več.

Ta starostna meja je bila na strani World Values Survey določena vnaprej. To pa za rezultate raziskave verjetno pomeni, da se znotraj te skupine pojavljajo precejšnje razlike, saj je veliko anketirancev v tej skupine takšnih, ki so še zelo aktivni in še vedno hodijo v službe, veliko pa je tudi takšnih, ki so se že upokojili in imajo verjetno drugačne interese od prvih.

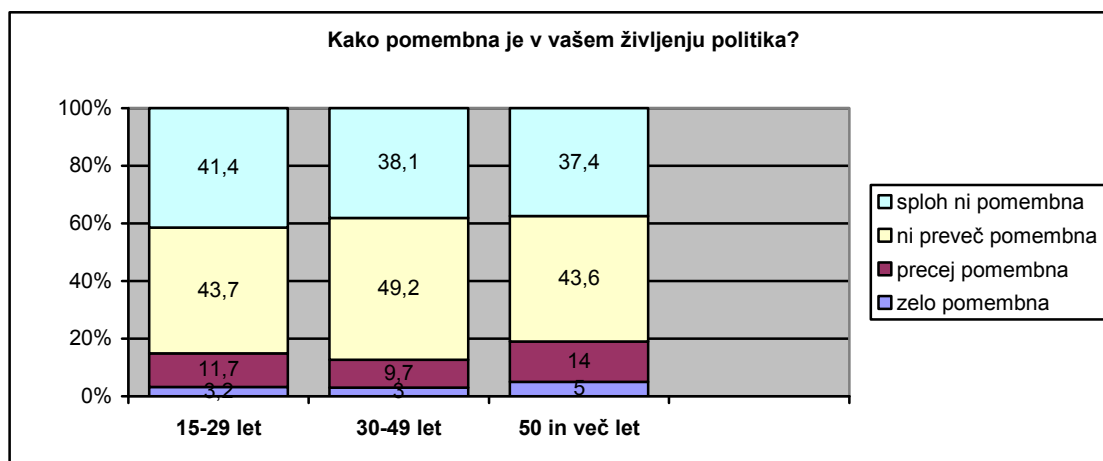
6.1.2 Rezultati raziskave in analiza

S pomočjo SPSS programa, sem oblikovala kontingenčne tabele in statistike, ki kažejo na povezanost spremenljivk. V nalogi so tabele prikazane v grafični obliki, ker omogočajo večjo preglednost.

6.1.3 Zanimanje Slovencev za politiko

Zanimanje Slovencev za politiko sem merila preko dveh vprašanj. Prvo vprašanje se nanaša na politiko kot vrednoto (glej graf 6.1). Kako pomembna je v anketirančevem življenju politika? Med generacijami ni velikih razlik pri pomembnosti politike. Po pričakovanjih je pri starejši generaciji zanimanje malo večje, vendar je razlika le 2 odstotka v primerjavi z mladimi. Je pa pri vseh treh generacijah precej velik odstotek tistih, ki se jim politika ne zdi preveč pomembna. Pri srednji generaciji je takih kar 49,2 odstotka. Malo manj pa je tistih, ki se jim politika sploh ne zdi pomembna. Največ jih je med mlado generacijo, kar 41,4 odstotke.

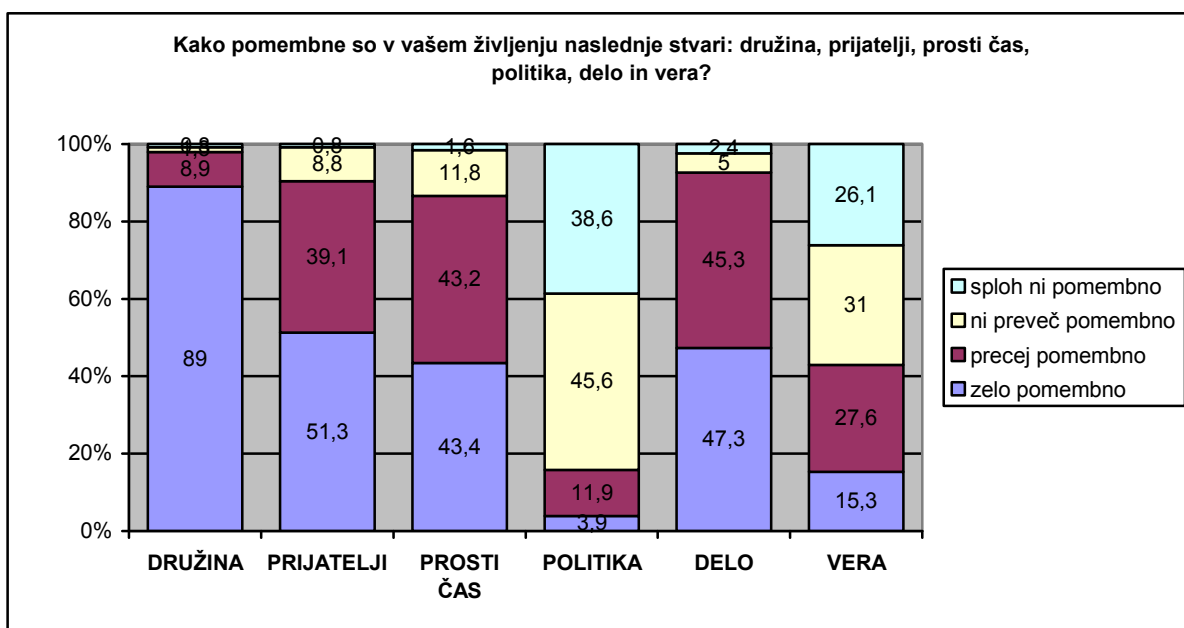
Graf 6.1: Pomembnost politike (medgeneracijska primerjava)

Vir: Toš (2009).

Rezultate lažje razumemo, če si ogledamo graf s primerjavo, kako pomembni so v anketirančevem življenju družina, prijatelji, prosti čas, politika, delo in vera (glej graf 6.2). Najpomembnejša je družina. Pričakovano je kar 89 odstotkov vprašanih odgovorilo, da je družina v njihovem življenju zelo pomembna. Glede na pomembnost družini sledijo prijatelji, delo in prosti čas. Daleč najmanj pomembni v življenju anketirancev pa sta politika in vera. Politika sploh ni pomembna za 38,6 odstotkov vprašanih, vera pa za 26 odstotkov.

Graf 6.2: Ocena vrednot

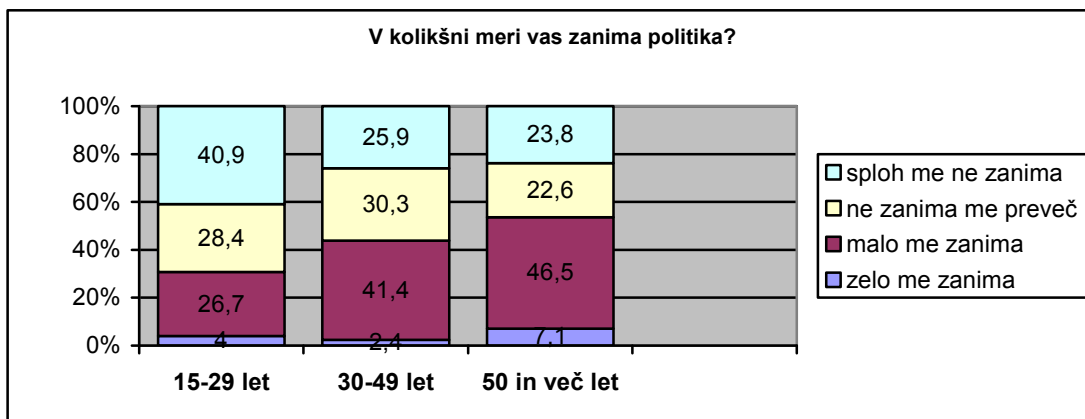

Vir: Toš (2009).

Drugo vprašanje pa meri zanimanje za politiko (glej graf 6.3). Pri tem vprašanju so se pokazale nekoliko večje razlike med generacijami. Veliko je takih, ki jih politika vsaj malo zanima. Pričakovati je bilo, da bo takih največ med starejšo populacijo, kar 46,5 odstotkov. Zaskrbljujoč pa je podatek, da mladih politika ne zanima, skoraj 41 odstotkov je takih, ki se za politiko sploh ne zanimajo in le 4 odstotke tistih, ki jih politika zelo zanima.

Razloge za to lahko verjetno poiščemo tudi v razporeditvi prostega časa. Mlada generacija je veliko bolj aktivna na področju druženja z vrstniki kot ostali generaciji. Zato večino prostega časa preživijo s prijatelji, ali pa svoj čas namenijo drugim oblikam sproščanja in rekreacije. Za politiko preprosto zmanjka časa. Anketiranci v srednji generaciji več časa preživijo s svojimi otroci in zato manj časa namenjajo politiki. Dokler se jih le-ta ne dotika neposredno, ji namenjajo bolj malo pozornosti. Kljub temu pa političnemu dogajanju sledijo vsaj preko informacij, ki jih posredujejo množični mediji. Pri starejši generaciji pa tudi politika predstavlja način druženja. Tako politiko spremljajo preko množičnih medijev (npr. radio, televizija, časopisi, manj pa internet), prav tako pa se družijo na različnih političnih shodih, zborovanjih (npr. predvolilna kampanja).

Graf 6.3: Zanimanje za politiko (medgeneracijska primerjava)

Vir: Toš (2009).

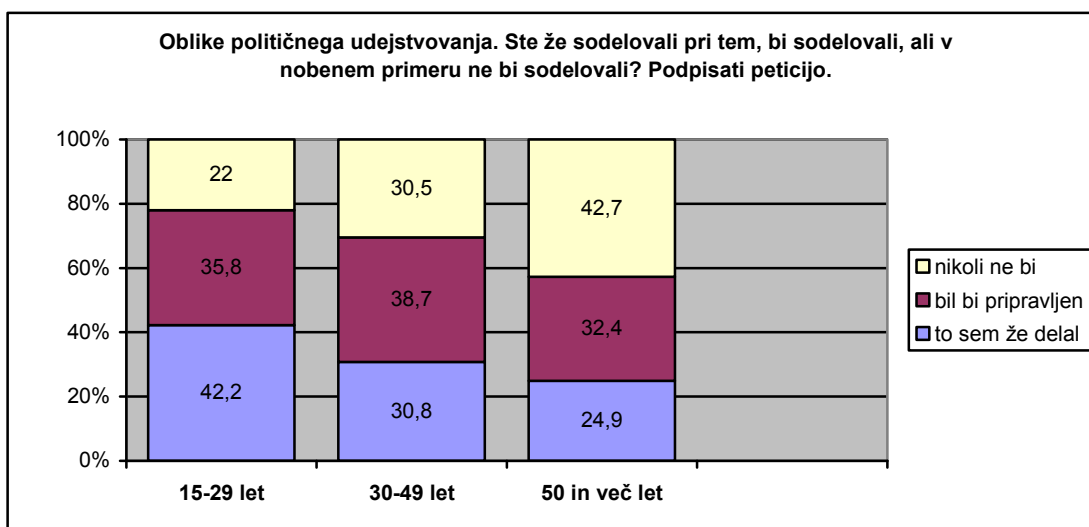
6.1.4 Politična aktivnost Slovencev

Pri politični aktivnosti Slovencev sem se osredotočila na protestne aktivnosti. Izbrala sem tri vprašanja s katerimi je merjena pripravljenost:

- podpisati peticijo,
- pridružiti se bojkotu in
- udeležiti se miroljubnih ter zakonitih demonstracij.

S podpisom peticije posamezniki pogosto izražajo svoje nestrinjanje z določeno politično odločitvijo (glej graf 6.4). 42,2 odstotka mlade generacije je peticijo že podpisalo in še 35,8 odstotka bi jih bilo pripravljenih podpisat jo. Precej drugače pa je pri starejši generaciji. Kar 42,7 odstotkov je takih, ki peticije ne bi podpisali nikoli, kljub temu pa je skoraj 25 odstotkov tistih, ki so jo v preteklosti že podpisali. Srednja generacija po pričakovanjih ne izstopa, le tistih, ki bi bili pripravljeni podpisati peticijo je nekaj več (38,7 odstotka).

Graf 6.4: Pripravljenost podpisati peticijo (medgeneracijska primerjava)

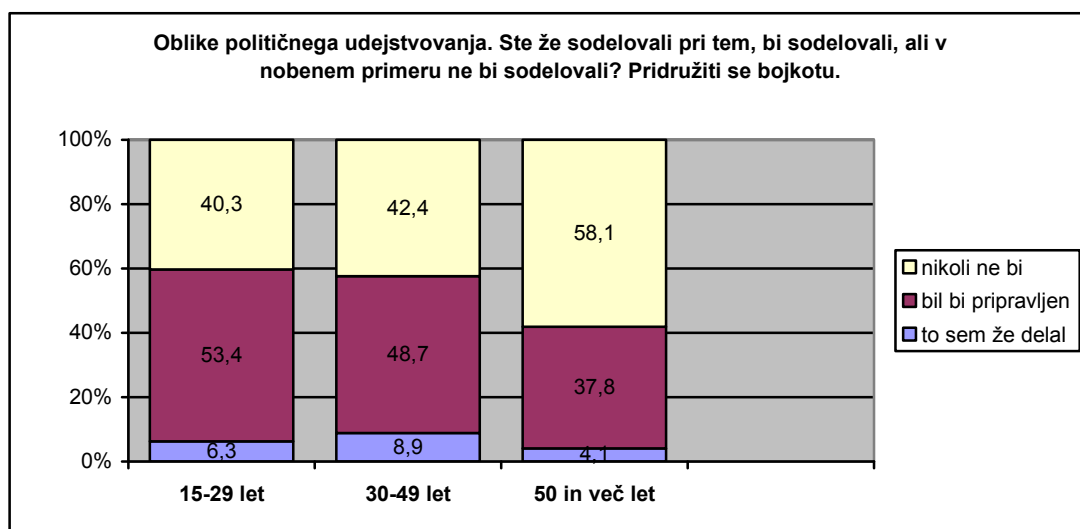
Vir: Toš (2009).

Velikokrat se srečujemo z zbiralci podpisov za različne peticije, zato ne preseneča, da se anketirancem ne zdi nič nenavadnega, če podpišejo peticijo. Prav tako peticije od posameznikov zahtevajo le podpis, nekoliko drugače pa je pri bojkotu. Podobno kot s peticijo z bojkotom navadno izražamo nestrinjanje z določeno politično ali gospodarsko moralno sporno odločitvijo. Navadno bojkote organizirajo razna združenja ali pa sindikati, vendar od

posameznika zahtevajo več aktivnosti kot peticije, lahko celo spremembo določenih ustaljenih navad (npr.: bojkot določenega izdelka, ki ga navadno uporabljamo...).

Zaradi zgoraj naštetih razlogov ne preseneča dejstvo, da se je zelo majhen odstotek anketirancev že pridružil raznim bojkotom (glej graf 6.5). Ta odstotek je še največji v srednji generaciji, skoraj 9 odstotkov. Prav tako pa ne preseneča, da je precej takih, ki bi se bili pripravljene udeležiti bojkota. Sploh med mladimi jih je kar 53,4 odstotke. Od njih se tudi pričakuje večja upornost in aktivnost. Me pa malo preseneča, da je nekaj več kot 58 odstotkov starejših proti bojkotom in se jim ne bi nikoli pridružili. Mogoče je razlog tudi v tem, da so zadovoljni s svojim načinom življenja in ne pričakujejo, da bi jim določene politične odločitve lahko življenje bistveno spremenile.

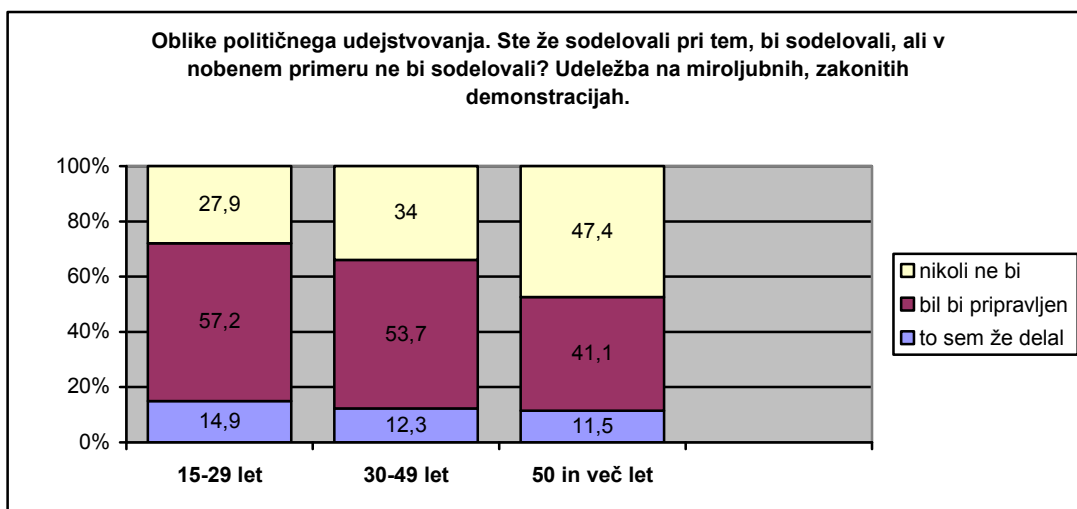
Graf 6.5: Pripravljenost pridružiti se bojkotu (medgeneracijska primerjava)

Vir: Toš (2009).

Tudi pri vprašanju o udeležbi na miroljubnih, zakonitih demonstracijah so mladi pokazali največjo aktivnost in pripravljenost sodelovanja (glej graf 6.6). Nekaj manj kot 15 odstotkov mladih se je takšnih demonstracij že udeležilo in nekaj več kot 57 odstotkov bi jih bilo pripravljenih to storiti v prihodnosti. Med starejšo generacijo pa je skoraj polovica takšnih, ki tega ne bi bili pripravljeni storiti nikoli. Verjetno je razlog podoben kot pri pridružitvi bojkotu (glej graf 6.5). Kljub temu pa je veliko takšnih, ki bi se bili pripravljeni udeležiti miroljubnih, zakonitih demonstracij (41,1 odstotka). To razmerje pri starejši generaciji pa verjetno lahko pripišemo dejstvu, da je starostna meja 50 let nekoliko prenizka, kot sem napisala že pri definiciji starejše generacije.

6.6: Pripravljenost udeležiti se mirnih, zakonitih demonstracij (medgeneracijska primerjava)

Vir: Toš (2009).

6.2 ČASOVNA PRIMERJAVA PROTESTNEGA POTENCIALA

Za časovno primerjavo sem se odločila, ker so se v Sloveniji od osamosvojitve do danes zgodile velike politične spremembe. Po osamosvojitvi Slovenije smo dobili novo državno ureditev, Slovenija je postala samostojna demokratična republika. Prav tako se je zgodila velika sprememba, ko je Slovenija 2004 postala polnopravna članica Evropske unije. Zanima pa me, kaj se je v tem času zgodilo s protestnim potencialom Slovencev. Verjamem, da demokratična ureditev omogoča večjo politično paticipativnost in s tem posledično tudi višjo raven protestnega potenciala.

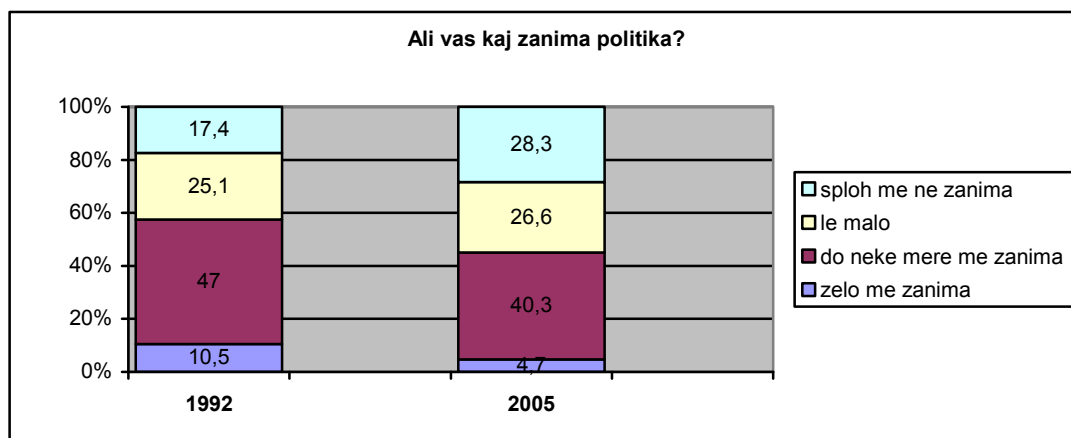
Vprašanje glede zanimanja Slovencev za politiko sem primerjala med anketama, ki sta bili izvedeni v letih 1992 in 2005. Gre za raziskavi Slovensko javno mnenje. Za leto 1992 je to raziskava Slovensko javno mnenje 1992/1: mednarodna raziskava vrednot in je samostojna raziskava. Druga pa je del World Values Survey, gre pa za Slovensko javno mnenje 2005/3+4: svetovna raziskava vrednot; stališča o reformah. (Toš, 2009)

V nadaljevanju bom skušala ugotoviti, kako je na protestni potencial Slovencev vplivala svetovna finančna kriza od konca leta 2008 do danes. Kakšno je stanje v Sloveniji trenutno.

6.2.1 Zanimanje Slovencev za politiko

Zanimanje Slovencev za politiko se je od leta 1992 do leta 2005 zelo zmanjšalo (glej graf 6.7). Velik odstotek je tistih, ki jih politika do neke mere zanima. Razlog je verjetno ta, da je do informacij politične narave lahko priti. Ves čas nas množični mediji obsipajo s političnim dogajanjem in tako smo prisiljeni, da politiko vsaj malo spremljamo. Zato tudi pogovor pogosto nanese na kakšno politično temo. Je pa vseeno zaskrbljujoč podatek, da se je odstotek tistih, ki jih politika sploh ne zanima, od leta 1992 do leta 2005 povečal za več kot 10 odstotkov.

6.7: Zanimanje za politiko (1992/2005)

Vir: Toš (2000, 2009).

Zavedati se moramo, da so podatki v grafu primerjava med letoma 1992 in 2005. V zadnjem letu so se podatki verjetno spremenili, saj so trenutne gospodarske razmere prizadele veliko prebivalcev Slovenije. V preteklem obdobju, nekaj več kot enega leta, smo bili priča veliko

stavkam delavcev zaradi prenizkih plač ali celo neizplačanih plač. (Dnevnik 2010a) Ne bom se poglobljala v razloge za stavke delavcev v posameznih podjetjih, saj se le-ti ne tičejo glavne teme tega diplomskega dela. Bom pa skušala opisati protestno dejavnost v Sloveniji, glede na posamezne generacije, v letih 2009 in 2010.

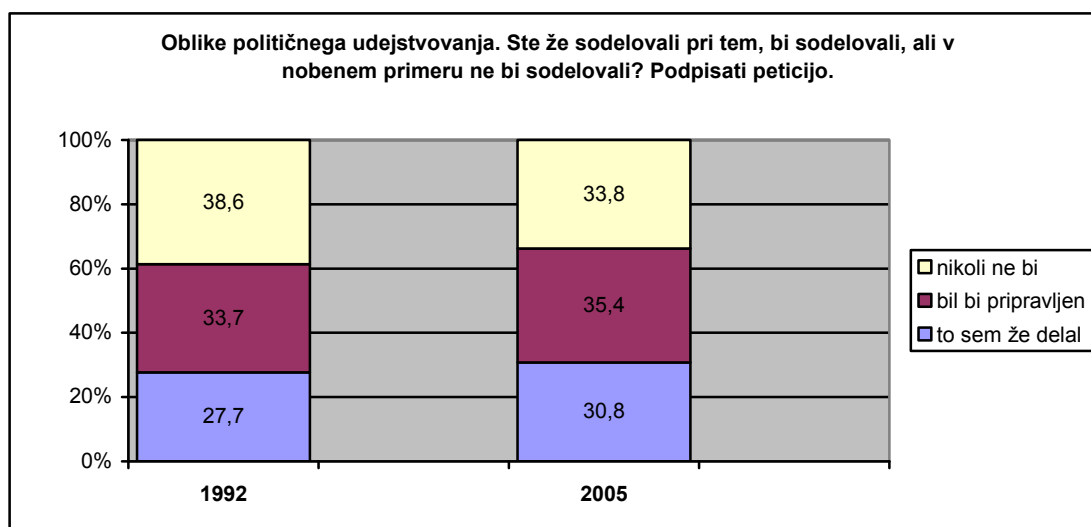
6.2.2 Protestna aktivnost Slovencev

6.2.2.1 Primerjava med letoma 1992 in 2005

Protestni potencial v letih 1992 in 2005 sem primerjala na osnovi štirih anketnih vprašanj, ki so del raziskav Slovensko javno mnenje (Mednarodna raziskava vrednot 1992 in svetovna raziskava vrednot 2005). Prva tri vprašanja so enaka kot v poglavju *Politična aktivnost Slovencev*. Govorijo o pripravljenosti sodelovati pri podpisu peticije, pridružitvi bojkotu in udeležbi na miroljubnih, zakonitih demonstracijah. Četrto vprašanje pa govori o pripravljenosti sodelovati pri "divjih" stavkah, zasesti poslopje ali tovarno...

Do leta 2005 se je zmanjšal odstotek tistih, ki nikoli ne bi podpisali peticije za skoraj 5 odstotkov (glej graf 6.8). Prav tako se je za 3 odstotke povečal delež tistih anketirancev, ki so kakšno peticijo v tem času že podpisali. Te spremembe bi mogoče lahko pripisali večji pripravljenosti ljudi za sodelovanje pri odločanju. Ne glede na to, da je zanimanje za politiko upadlo (glej graf 6.7), so ljudje bolj pripravljeni podpisovati peticije in izraziti svoje mnenje.

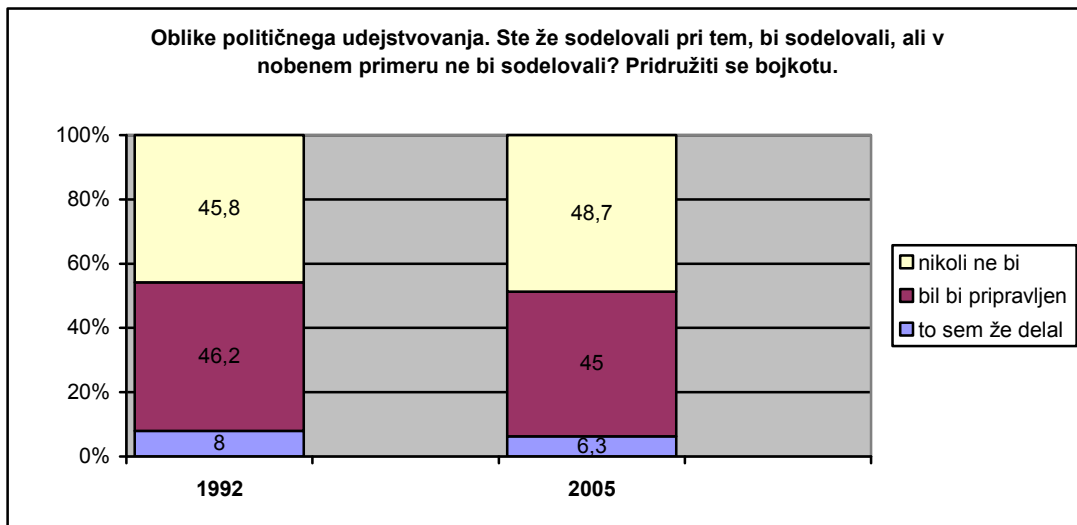
6.8: Pripravljenost podpisati peticijo (1992/2005)

Vir: Toš (2000, 2009).

Zanimivo je, da se je zvišal delež tistih anketirancev, ki se nikoli ne bi pridružili bojkotu (glej graf 6.9). Prav tako se je za skoraj 2 odstotka znižal delež tistih, ki so v bojkotih že sodelovali. Za nekaj več kot 1 odstotek se je od leta 1992 do leta 2005 znižal delež ljudi, pripravljenih pridružiti se bojkotu. Kljub temu, da je več Slovencev pripravljenih miroljubno izražati svoje mnenje (podpis peticije), se očitno bojkot večini zdi preveč drastičen ukrep, ki se ga raje ne bi posluževali.

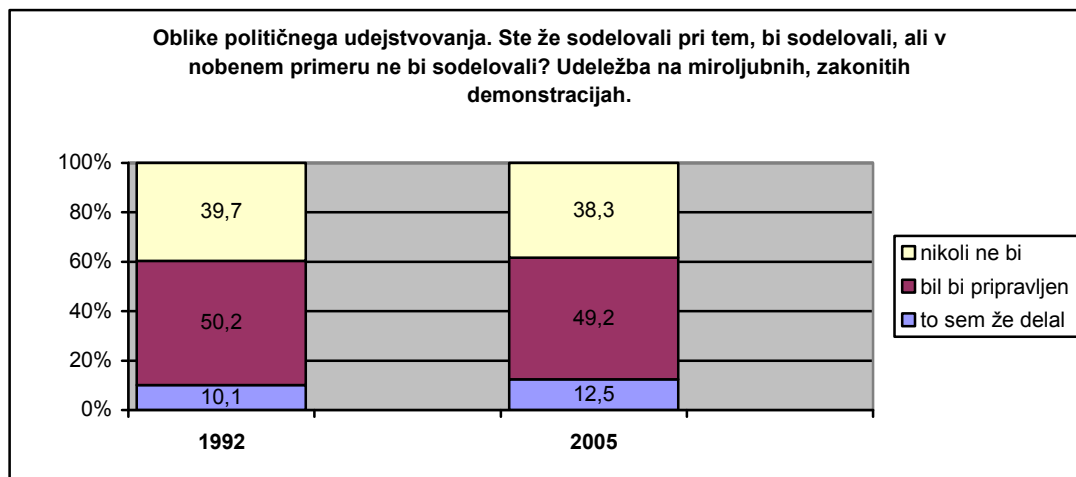
6.9: Pripravljenost pridružiti se bojkotu (1992/2005)

Vir: Toš (2000, 2009).

Skoraj nespremenjeno je ostalo mnenje anketirancev glede udeležbe na miroljubnih demonstracijah (glej graf 6.10). Za en odstotek se je znižal delež tistih, ki bi bili pripravljene sodelovati na takšnih demonstracijah. Za 2,4 odstotke se je zvišal delež tistih, ki so se do leta 2005 miroljubnih demonstracij udeležili. Očitno se v tem času ni zgodilo nič tako negativnega, da bi anketiranci spremenili svoje mnenje.

6.10: Pripravljenost udeležiti se mirnih, zakonitih demonstracij (1992/2005)

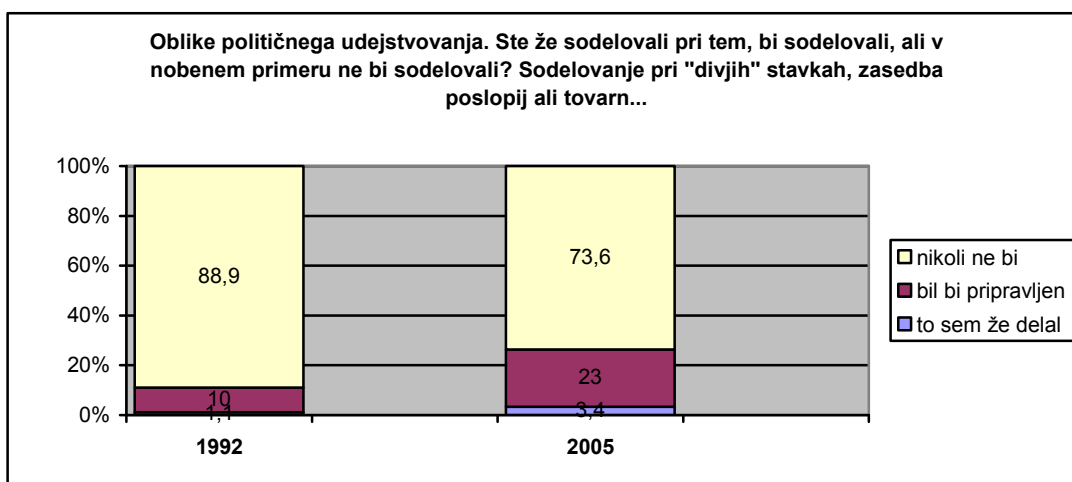

Vir: Toš (2000, 2009).

Leta 2004 je Slovenija postala polnopravna članica Evropske unije. O priključitvi Evropski uniji smo Slovenci odločali na referendumu, ki je imel rekordno udeležbo (60,4 %) in kar 89,64 odstotka udeležencev se je izreklo za vstop v unijo. Verjamem, da je bila leta 2005 večina ljudi zadovoljna s takratnim stanjem in dosežki slovenskih politikov. Zato se niso počutili ogrožene in niso imeli potrebe po kakršnih koli protestih.

Prav zato ne presenečajo rezultati v grafu . Sodelovanje pri "divjih" stavkah, ali še kaj bolj agresivnega, se v takšnem mirnem obdobju ljudem ni zdelo potrebno. Sicer se je kar za 15 odstotkov zmanjšal delež tistih, ki so odgovorili, da nikoli ne bi sodelovali pri takšni akciji (glej graf 6.11), vendar je njihov delež v letu 2005 še vedno zelo visok, skoraj 74 odstotkov.

6.11: Pripravljenost sodelovati pri "divjih" stavkah, zasedbi poslopij ali tovarn... (1992/2005)

Vir: Toš (2000, 2009).

6.2.2.2 Leto 2010

Mlada generacija

Med proteste mlade generacije lahko vsekakor uvrstimo proteste dijakov in študentov. Vlada je predlagala nov zakon o malem delu, ki bi omejil delo prek študentskih servisov. Zaradi tega predloga vlada med Študentsko organizacijo Slovenije in vlado velika napetost. Katja Šoba je kot predsednica Študentske organizacije Slovenije napovedala demonstracije. (MMC RTV SLO/STA, 2010a)

Študentska organizacija Slovenije zahteva, da se študente izloči iz zakona o malem delu. Študentsko problematiko naj se rešuje v posebnem zakonu, ki bo obravnaval vse od štipendij, subvencioniranega prevoza, študentskega dela, pa do bivanja. Vlada pa študentski organizaciji odgovarja, da bi z zakonom o malem delu samo zaščitili študente in jim omogočili, da bi imeli več časa za študij. Ostala vprašanja študentske problematike pa bi uredili v drugih zakonih. (Dnevnik, 2010b)

Mnenja študentov so različna. Eni so na strani študentske organizacije, prepričani so, da brez dodatnega dela ne bodo mogli hoditi na fakultete. Drugi pa so prepričani, da bi jim zakon res omogočil več časa za študij, in da se vse študentske organizacije borijo za svoje preživetje in ne za pravice študentov. (Dnevnik, 2010b)

Iz zgoraj napisanega lahko sklepamo, da so se dijaki in študentje pripravljani odpraviti na ulice in tam zahtevati svoje pravice.

19. maja 2010 je bil prelomni dan v zgodovini slovenskih protestov. Nad študentskimi demonstracijami, ki naj bi minile v miru, so organizatorji izgubili nadzor. To so bile demonstracije z najštevilčnejšo udeležbo doslej, saj se je v Ljubljani zbralo več kot deset tisoč dijakov in študentov. Pred državnim zborom je prišlo do izgrediv. Dijaki in študentje so stavbo parlamenta obmetavali z jajci, kamenjem, granitnimi kockami in celo molotovkami. Pročelje stavbe je bilo uničeno. Prav tako pa je množica z različnimi predmeti obmetavala tudi policiste, ki so skušali protestno mladino umiriti. (Hreščak, 2010)

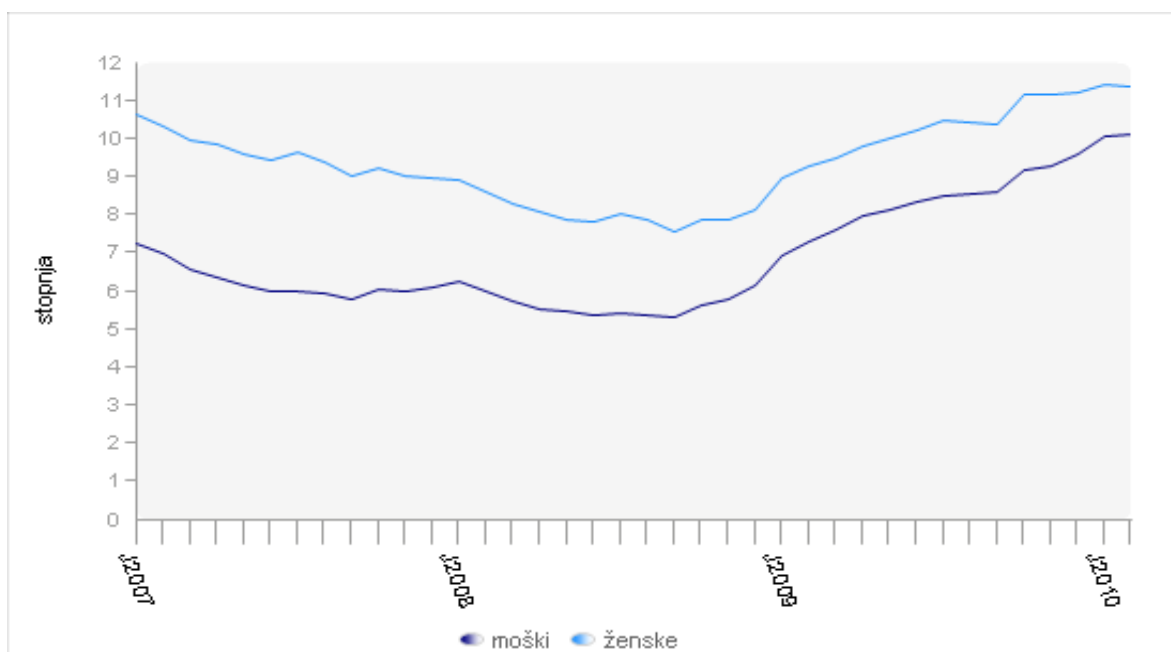
Demonstracije so v opazovalcih zbudile različne občutke. Nekateri jih podpirajo, drugi študente obsojajo. Res je, da gre nasilje v vseh oblikah obsojati in res je tudi, da bi lahko oporekali smiselnosti razloga, zaradi katerega so se dijaki in študentje zbrali na protestih v prestolnici. Kljub temu so te demonstracije postavile mejnik v slovenski zgodovini. "Študenti so namreč v nekaj urah razbili stoletja star mit o ponižni mentaliteti ljudi iz deželice, v kateri molče potrpijo vse, ker so pač že od nekdaj vajeni biti tlačeni." Pokazali so pot, kako glasno izraziti svoje nestrinjanje. (Sedlar, 2010)

Srednja generacija

Srednja generacija je politično najbolj aktivna preko sindikatov. Zato se bom v tem delu osredotočila na protestno delovanje sindikatov. Svetovna finančna kriza je zadela tudi

slovensko gospodarstvo. Prizadetih je bilo veliko podjetij, ki so bila prisiljena zmanjšati svoje stroške. Prišlo je do množičnih odpuščanj ali celo stečajev podjetij. Brezposelnost (glej graf 6.12) je gotovo eden glavnih razlogov za nezadovoljstvo slovenskih državljanov. Brezposelnost raste že vse od jeseni leta 2008. Februarja 2010 je bilo v Sloveniji brezposelnih več kot 11 odstotkov žensk in približno 10 odstotkov moških. Stopnja registrirane brezposelnosti je februarja 2010 dosegla 10,7 odstotkov vseh aktivnih prebivalcev. (Statistični urad Republike Slovenije, 2010)

Graf 6.12: Stopnje registrirane brezposelnosti po spolu, Slovenija, januar 2007 - februar 2010

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2007-2010).

Glede na zgornje podatke ne preseneča dejstvo, da so sindikati delavcev zadnje leto zelo aktivni, saj se nezadovoljstvo med delavci povečuje.

Sindikati se z vlado trenutno pogajajo o spremembi zakona o delovnih razmerjih in o pokojninski reformi. Pravijo, da so pripravljene uporabiti vsa protestna sredstva, če ne bo pri sprejemanju obeh (zakona o delovnih razmerjih in pokojninske reforme) prišlo do dogovora med socialnimi partnerji preden gresta dokumenta v obravnavo državnega zbora. Med možnostmi načina izražanja svojega protesta omenjajo splošno stavko ali referendum.

Starejša generacija

Tako kot sem ugotovila že v prejšnjem poglavju, je starejša generacija protestno najmanj aktivna. Razlog je mogoče ta, da se jih ukrepi vlade v obdobju recesije najmanj dotikajo. V člankih je mogoče zaslediti, da se pridružujejo ostalima generacijama pri njihovih protestih. Ni pa trenutno nobenega političnega vprašanja, ki bi zadeval samo starejšo generacijo.

Referendumi v Sloveniji

Posebna vrsta izražanja nestrinjanja z vladnimi odločitvami so referendumi. V času samostojne Slovenije smo imeli kar dvanajst referendumov in v letu 2010 bomo gotovo imeli še trinajstega. (Državna volilna komisija) Prav zaradi pogostosti referendumov v Sloveniji sem se odločila, da bom tudi to temo uvrstila v diplomsko nalogo. Referendum je legitimna možnost izražanja protesta.

Zgodovina referendumov v Republiki Sloveniji. (Državna volilna komisija)

1. 1996: Referendum za volitve v državni zbor

Prvi referendum v samostojni Sloveniji je bil predhodni zakonodajni referendum o predlogu zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o volitvah v državni zbor. Volilna udeležba je bila 37,9 odstotna, izglasovano pa je bilo referendumsko vprašanje, ki je bilo tam na zahtevo volivcev.

2. 1999: Referendum o vprašanju financiranja izgradnje Termoelektrarne Trebnje 3

Volilna udeležba je bila tokrat 27,33 odstotna, proti predlaganemu načinu financiranja pa je glasovalo kar 78,04 odstotke udeležencev.

3. 2001: Referendum o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo

Volilna udeležba je bila tudi tokrat precej nizka, le 35,66 odstotna.

4. 2003: Referendum: železnice in telekomunikacije

5. 2003: Referendum: EU in NATO

6. 2003: Referendum v zvezi s predlogom zakona o spremembi zakona o trgovini

Na referendumu o železnicah in telekomunikaciji je bila udeležba 31,1 odstotna, še manjša pa je bila na referendumu o trgovini, le 27,54 odstotna. Je bila pa precej višja udeležba na posvetovalnem referendumu o pristopu Republike Slovenije Evropski Uniji in o pristopu k Organizaciji Severnoatlantske pogodbe. Udeležba je bila kar 60,44 odstotna.

7. 2004: Referendum o "tehničnem zakonu"

Referendum je bil na temo tako imenovanih "izbrisanih" in to vprašanje je v javnosti povzročalo veliko polemik. Udeležba na referendumu pa je bil kljub temu zgolj 31,54 odstotna.

8. 2005: Referendum o zakonu RTV Slovenija

Volilna udeležba je bila 30,71 odstotna.

9. 2006: Določitev referendumskih območij za ustanovitev občin ter za določitev oziroma spremembo njihovih območij

10. 2006: Referendum: občine

11. 2007: Referendum o zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o lastninskem preoblikovanju zavarovalnic

Volilna udeležba je bila precej visoka, kar 57,98 odstotna.

12. 2008: Posvetovalni referendum o območjih in imenih pokrajin v Sloveniji ter status Mestne občine Ljubljana.

Trinajsti referendum v Republiki Sloveniji je razpisan za 6. junij 2010 na temo o zakonu o ratifikaciji arbitražnega sporazuma med vlado Republike Slovenije in vlado Republike Hrvaške. (Državna volilna komisija)

Arbitražni sporazum je Slovenijo razdelil na dva dela. Največja dilema je, ali je Sloveniji po arbitražnem sporazumu zagotovljen teritorialni stik z mednarodnimi vodami. Vladna koalicija in ostali zagovorniki sporazuma trdijo, da arbitražni sporazum ščiti slovenski nacionalni interes, in da omogoča trajno rešitev meje. Rešitev mejne problematike pa pomeni mir in prijateljstvo z Republiko Hrvaško. Borut Pahor, kot predsednik vlade, trdi, da morajo arbitri na podlagi sporazuma določiti teritorialni stik Slovenije z mednarodnimi vodami. Opozicijski poslanec Janez Janša, ki nasprotuje sporazumu, pa pravi, da bo Slovenija na morju izgubila tudi tiste pravice, ki jih ji zagotavlja zakon o zaščitni ekonomski coni in epikontinentalnem pasu. (24 ur, 2010)

Med spremljanjem različnih medijev lahko ugotovimo, da so tudi mnenja pravnih strokovnjakov deljena. Mirjam Škrk in Lojze Ude sta prepričana, da je arbitražni sporazum za Slovenijo ugoden. Pravita, da boljše alternative ni, sploh pa bi Slovenija izgubila podporo svetovne javnosti, če bi na referendumu sporazum ne uspel. (MMC RTV SLO/STA, 2010b)

Nasprotno pa Miro Cerar in Daniel Starman arbitražnega sporazuma ne podpirata, mu celo nasprotujeta. Trdita, da je stik Slovenije z mednarodnimi vodami le ena od možnosti rzsodbe arbitrov, vendar nam le-ta s sporazumom nikakor ni zagotovljen. (MMC RTV SLO/STA, 2010b)

Vsi zgoraj omenjeni strokovnjaki pa so enotnega mnenja, da vprašanje o arbitražnem sporazumu ne sodi na referendum. Vprašanje je namreč preveč strokovno in širši javnosti je problematika premalo poznana, da bi o tej temi odločala na referendumu. (MMC RTV SLO/STA, 2010b)

Anketa med Slovenci je pokazala, da jih bo na referendumu večina proti arbitražnemu sporazumu. 58 odstotkov jih je namreč reklo, da na referendumu arbitražnega sporazuma ne bodo podprli, 42 odstotkov pa bo sporazum podprlo. (24 ur, 2010)

Pred referendumske raziskave se niso izkazale za točne. Volivci so na referendumu podprli vladni predlog. Za to, da se uveljavi zakon o ratifikaciji arbitražnega sporazuma med vlado Republike Slovenije in vlado Republike Hrvaške je bilo 51,54 odstotka volivcev, proti pa jih je bilo 48,46 odstotka. Kljub tesnemu izidu je rezultat jasen. Zakon o ratifikaciji sporazuma začne veljati 17. julija. (MMC RTV SLO/STA, 2010c)

7 UGOTOVITVE IN ZAKLJUČEK

V drugem poglavju diplomske naloge sem postavila tri hipoteze. Skozi celotno diplomsko delo sem preverjala, ali lahko hipoteze potrdim ali ne. V nadaljevanju bom zapisala, do kakšnih zaključkov sem prišla.

Prvo hipotezo sem obrazložila in preverjala predvsem v teoretičnem delu diplomske naloge. Hipoteza se glasi: **Posamezniki se za proteste ponavadi odločajo v skupini.**

Zapisala sem, da je moje mnenje takšno, ker je cilj lažje doseči, če se posamezniki združijo v organizirano skupino. Hipotezo lahko v celoti potrdim. Potrebno je povedati, da skupine zbudijo večje zanimanje medijev kot posameznik. Preko množičnih medijev pa lahko skupina širšo javnost seznanj s svojo težavo. Na ta način skupina lažje doseže zastavljeni cilj. Med spremljanjem medijev le redko zasledimo proteste posameznikov, vendar to ne pomeni, da jih ni. Vsekakor pa je več množičnih protestov in o njih se tudi več govori.

V tej hipotezi pišem predvsem o umetnih množicah (po Tardeju), ki so urejene in naj bi bile strokovno vodene. Freud je zapisal, da posameznik v množici izgubi svojo identiteto in prevzame skupinsko. To vodi do občutka neodgovornosti za lastna dejanja. Na študentskih demonstracijah (Ljubljana, maj 2010) smo lahko videli, da množica s skupinsko identiteto, v kombinaciji z alkoholom, hitro preraste mirne proteste. Tako lahko vsaka množica postane nasilna in težko obvladljiva.

Učbeniki socialne psihologije pišejo predvsem o destruktivnem obnašanju množic. Zelo malo je napisanega o mirnih in konstruktivnih protestih. Vendar se široke ljudske množice ponavadi angažirajo zato, da postanejo politično aktivne. Ti posamezniki, ki so organizirani v skupino demonstrantov, presegajo običajno stopnjo participacije. Demonstracije so ponavadi organizirane s strani neke institucije, ki želi vladajočo elito opozoriti na nekaj, s čimer se ne strinja. Kot sem že napisala, demonstracije so vedno protest proti nečemu. Pravica do takšnih protestov je tudi pogoj za uspešno demokratično državo. Vladajočim elitam težavo predstavljajo tiste demonstracije, ki se zgodijo spontano (kar je redko), ali pa prerastejo predvidene meje in jih ni več mogoče nadzorovati.

Druga hipoteza se glasi: **Starejša generacija kaže najmanjši protestni potencial.**

To hipotezo lahko v celoti potrdim. Vsa tri vprašanja, ki merijo politično aktivnost Slovencev, kažejo na to, da je starejša generacija protestno najmanj aktivna.

To je mogoče malo presenetljivo, če vemo, da je za starejšo generacijo politika pomembnejša kot za ostali dve generaciji. Prav tako pa starejše politika bolj zanima. Slovenci sicer postavljajo politiko na zadnje mesto v vprašanju, ki meri pomembnost vrednot. Po pomembnosti so razvrstili naslednje vrednote: družina, prijatelji, delo, prosti čas, vera in na zadnjem mestu je politika. Kljub temu pa skoraj 43 odstotkov anketirancev iz starejše generacije ne bi nikoli podpisalo peticije, le 25 odstotkov jih je peticijo že podpisalo. Zato ne čudijo podatki, da se kar 58 odstotkov starejših ne bi nikoli udeležilo bojkota, ki zahteva veliko več aktivnosti kot podpis peticije. Precej velik pa je odstotek tistih, ki bi se bili pripravljene udeležiti mirnih in zakonitih demonstracij. Teh je med starejšo generacijo 41 odstotkov.

Razloge za to, da starejša generacija protestno ni tako aktivna kot mlajša ali srednja, lahko verjetno poiščemo v načinu življenja. Večina pripadnikov starejše generacije ima urejanje stanovanjske problematike že za sabo. Verjetno imajo tudi preskrbljeno družino, finančno neodvisne otroke. Predvsem pa imajo ustaljene življenjske navade. Težko je spremeniti način življenja, ki ga je posameznik oblikoval več kot 50 let. Dokler imajo dovolj sredstev za življenje, ne čutijo potrebe po protestiranju. Proteste za "spreminjanje sveta" in za "lepši jutri", raje prepuščajo mlajši generaciji.

Tretja hipoteza se glasi: **Slovenci so leta 2010 bolj pripravljeni protestirati kot leta 1992.**

Tudi to hipotezo lahko v celoti potrdim. V Sloveniji se je od leta 1991 zgodilo veliko sprememb. Osamosvojitve je prinesla veliko novega. Potrebno se je bilo privaditi dejstvu, da živimo v demokratični Republiki Sloveniji. Tudi pridružitve Evropski uniji leta 2004 je prinesla veliko novega, najobčutnejša sprememba je bila verjetno menjava denarne valute. Vse te spremembe so prinesle veliko dobrega, kljub temu pa imajo tudi nekaj slabših posledic.

Kljub temu, da je zanimanje za politiko med letoma 1992 in 2005 upadlo za skoraj 6 odstotkov, se je protestni potencial zvišal. Od leta 1992 do leta 2005 je bilo tri odstotke

anketirancev več, ki so že podpisali peticijo. Več je bilo tudi tistih, ki so se že udeležili miroljubnih, zakonitih demonstracij (2 odstotka). Kar za 13 odstotkov se je povečal delež tistih, ki bi bili pripravljeni sodelovati pri divjih stavkah. Vendar je odstotek tistih, ki tega ne bi nikoli naredili še vedno zelo visok (73,6 odstotkov). Razlike med obema letoma so zelo majhne. Te rezultate lahko verjetno pojasnimo s polnopravnim članstvom Slovenije v Evropski uniji. Osamosvojitve Slovenije leta 1991 in vstop v Evropsko unijo leta 2004 sta imela med Slovenci zelo veliko podporo. Po obeh uspešno izpeljanih dejanjih, je verjetno v Sloveniji vladala visoka stopnja zadovoljstva. Ljudje niso čutili nezadovoljstva in posledično niti potrebe po protestih. Razlike se verjetno pojavijo predvsem zaradi možnosti, ki jih nudi demokracija. Demokratična država državljanom omogoča izražanje nestrinjanja na protestih.

Za leto 2010 nimam podatkov v odstotkih, vendar lahko rečem, da se je protestni potencial zelo zvišal. Največji "krivec" za to je verjetno svetovna gospodarska kriza. V množičnih medijih lahko zasledimo, da se ves čas dogajajo različni protesti. Tudi tisti, ki ne protestirajo, napovedujejo stavke, demonstracije... Slabe gospodarske razmere so prisilile podjetja v odpuščanje delavcev, veliko jih ne izplačuje plač. Vsi pa bi bili pripravljeni "oditi na cesto" protestirati, če bi ostali brez osnovnih sredstev za preživetje.

Najodmevnejše demonstracije v Sloveniji so pripravili študentje. Demonstracij, proti zakonu o malem delu, nihče ni jemal preveč resno. Veliko ljudi (tudi dijakov in študentov) je bilo mnenja, da je razlog za demonstracije napačen, da se ne bodo borili za študentske pravice, temveč za pravice študentskih servisov. Vendar pa se je miren protest sprevrgel v nasilno divjanje. Res je imel velik vpliv na dogajanje alkohol, vseeno pa so protestniki pokazali, da je nekaj narobe, da trenutno stanje v Sloveniji ni zadovoljujoče. Tudi v Sloveniji lahko pride do nasilnih demonstracij. To bi moral biti neke vrste alarm za naš politični vrh, da je stanje v državi zaskrbljujoče.

8 LITERATURA

- Canetti, Elias. 2004. *Množica in moč*. Ljubljana: Študentska založba.
- Čepek, Nataša. 2008. *Odnos do Evropske Unije – medgeneracijska primerjava*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
- Della Porta, Donatella. 2003. *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Sophia.
- *Dnevnik*. 2010a. Če bo novela zakona o delovnih razmerjih poslana v parlament, bo pet sindikatov pred Državnim zborom pripravilo protest, 5. maj. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/1042357226> (5. maj 2010).
- --- 2010b. Tudi včerajšnji sestanek študentskih predstavnikov s predsednikom vlade ni obrodil sadov: Študenti na ulice 19. maja, 5. maj. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/1042357163> (5. maj 2010).
- Drčar Murko, Mojca, ur. 2008. *Pet minut demokracije (podoba Slovenije po letu 2004)*. Ljubljana: Liberalna demokracija.
- *Državna volilna komisija*. Dostopno prek: <http://www.dvk.gov.si/> (16. maj 2010).
- Freud, Sigmund. 2007. *Spisi o družbi in religiji*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
- Gasset, José Ortega y. 1985. *Upor množic*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Gregorčič, Marta. 2005. *!Alerta roja!: teorije in prakse onkraj neoliberalizma*. Ljubljana: Študentska založba.
- Hreščak, Anja. 2010. Dijaške in študentske demonstracije: Granitne kocke in molotovke v parlament. *Dnevnik*, 20. maj. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/1042360704> (20. maj 2010).
- Mihelj, Vlado, ur. 2002. *Mladina 2000: slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad Republike Slovenije za mladino. Maribor: Aristej.
- Milbrath, W. Lester. 1965. *Political participation – How and why do people get involved in politics?* Chicago: Rand McNally & Company.
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2010. *Predlog besedila zakona o malem delu (ZMD) – predlog za obravnavo*. Dostopno prek: http://www.mdds.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/ (29. marec 2010).

- MMC RTV SLO/STA. 2010a. Malo delo: 50 dni za razmislek in napoved demonstracij, 4. maj. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/slovenija/malo-delo-50-dni-za-razmislek-in-napoved-demonstracij/229378> (4. maj 2010).
- --- 2010b. Pravniki enotni o enem: Odločitev za referendum ni prava, 10. maj. Dostopno prek: [http://www.rtv slo.si/slovenija/pravniki-enotni-o-enem-odločitev-za-referendum-ni-prava/229849](http://www.rtv slo.si/slovenija/pravniki-enotni-o-enem-odlocitev-za-referendum-ni-prava/229849) (10. maj 2010).
- --- 2010c. Uradni rezultati referenduma: Za 51,54 odstotka, 29. junij. Dostopno prek: [http://www.rtv slo.si/slovenija/uradni-rezultati-referenduma-za-51-54-odstotka\(233605\)](http://www.rtv slo.si/slovenija/uradni-rezultati-referenduma-za-51-54-odstotka(233605)) (29. junij 2010).
- Musek, Janek. 1993. *Osebnost in vrednote*. Ljubljana: Educy.
- Pečjak, Vid. 1995. *Politična psihologija*. Ljubljana: Samozaložba.
- Rus, Veljko. 2005. *Vrednote Slovencev in Evropejcev*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, IDV, CJMMK.
- Sedlar, Alma M.. 2010. Dan mladosti. *Jana*, št. 21. Dostopno prek: <http://www.jana.si/aktualno/ljudje/dan-mladosti.html> (25. maj 2010).
- Struk, Vlado. 1995. *Leksikon politike*. Maribor: Obzorja.
- Statistični urad Republike Slovenije. 2010. *Aktivno prebivalstvo, Slovenija, februar 2010 – začasni podatki*. Dostopno prek: http://www.stst.si/novica_prikazi.aspx?ID=3066 (30. april 2010).
- Toš, Niko. 2000. *Slovensko javno mnenje 1992/1: Mednarodna raziskava vrednot*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, FDV, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij (izdelava), februar 1992. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, FDV, Arhiv družboslovnih podatkov (distribucija).
- Toš, Niko, Brina Malnar in skupina. 2009. *Slovensko javno mnenje 2005/3+4: Svetovna raziskava vrednot; Stališča o reformah*. Ljubljana: FDV, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij (izdelava), 2005. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Arhiv družboslovnih podatkov (distribucija). Dostopno prek: <http://www.wvsevsdb.com/wvs/WVSanalize.jsp> (30. februar 2010).
- Ule, Mirjana. 1992. *Socialna psihologija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Zvonarević, Mladen. 1978. *Socijalna psihologija*. Zagreb: Školska knjiga.
- 24ur. 2010. Pahor: Dobili smo najboljše. Janša: Ni res!, 11. maj. Dostopno prek: <http://www.24ur.com/novice/slovenija/pahor-dobili-smo-najboljse-jansa-ni-res-html> (11. maj 2010).

